

Utjecaj rata u Ukrajini na ekonomske odnose Rusije s Europskom unijom

Bogović, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:701252>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-14**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Odsjek: Poslovna ekonomija, računovodstvo i financije

**UTJECAJ RATA U UKRAJINI NA EKONOMSKE ODNOSI
RUSIJE S EUROPSKOM UNIJOM**

Završni rad

Luka Bogović

Zagreb, rujan 2023.

Sveučilište u zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Odsjek: Poslovna ekonomija, računovodstvo i financije

**UTJECAJ RATA U UKRAJINI NA EKONOMSKE ODNOSI
RUSIJE S EUROPSKOM UNIJOM**

**IMPACT OF THE WAR IN UKRAINE ON RUSSIA'S
ECONOMIC RELATIONS WITH THE EUROPEAN UNION**

Završni rad

Mentor: Izv. prof. dr. sc. Tomislav Sekur

JMBAG: 0067589024

Student: Luka Bogović

Zagreb, rujan 2023.

LUKA BOGOVIĆ

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni rad
(ovaj rad)
isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, 26.09.2023.

(potpis)

SADRŽAJ

SAŽETAK

SUMMARY

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj istraživanja	1
1.2. Izvori i metode istraživanja	1
1.3. Struktura i sadržaj istraživanja	1
2. EKONOMSKI ODNOSI RUSIJE I EUROPSKE UNIJE PRIJE POČETKA RATA	3
2.1. Gospodarsko stanje Rusije nakon osamostaljenja	5
2.2. Ekonomska suradnja između Rusije i Europske unije na području energije	6
2.3. Međusobni bilateralni tijekovi inozemnih izravnih ulaganja – FDI	7
2.4. Ekonomska suradnja na području trgovinske razmjene	9
3. ZAJEDNIČKO EKONOMSKO DJELOVANJE IZMEĐU RUSIJE I EUROPSKE UNIJE PRIJE POČETKA RATA	12
3.1. Konvergencija Rusije i Europske unije	12
3.2. Jedinstveni ekonomski prostor (CES) Europske unije i Rusije	14
4. EKONOMSKI ODNOSI IZMEĐU RUSIJE I EUROPSKE UNIJE NAKON POČETKA RATA U UKRAJINI	17
4.1. Utjecaj na globalno tržište i ekonomiju	17
4.2. Ekonomski problemi na energetsom tržištu	20
4.3. Ekonomski i financijski učinci rata u Ukrajini na Hrvatsku	23
4.4. Ekonomski odnosi Hrvatske i Rusije od osamostaljenja Hrvatske do danas	25
5. ZAKLJUČAK	29
LITERATURA	30
POPIS SLIKA	34
POPIS TABLICA	34

SAŽETAK

Europska unija (EU) i Rusija gradile su strateško partnerstvo koje obuhvaća trgovinu, gospodarstvo, energiju, klimatske promjene, istraživanje, obrazovanje, kulturu i sigurnost, uključujući borbu protiv terorizma, suzbijanje nuklearnog naoružavanja i rješavanje sukoba na Bliskom istoku. Europska unija je čvrsto podržavala pristupanje Rusije Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO). Već se 2014. godine uvode restriktivne mjere protiv Rusije što je ujedno bio početak velike revizije politike EU prema Rusiji. U početku su sankcije EU-a protiv Rusije iz 2014. uključivale individualne mjere ograničenja, diplomatske sankcije, a kasnije su uslijedile šire ekonomske sankcije protiv Rusije, s početnim ograničenjima trgovine te sektorske sankcije koje se tiču trgovine oružjem, energije i financijske suradnje s Rusijom. Rusija je također uzvratila sankcije EU na određenu robu. EU je ponovno procijenio svoje odnose s Rusijom kroz globalnu sigurnosnu strategiju EU-a iz 2016. definirajući ih kao ključni strateški izazov kada je Vijeće utvrdilo pet vodećih načela koja će se primjenjivati na odnose EU-a s Rusijom. U ožujku 2021. Vijeće je iskoristilo novousvojeni globalni režim sankcija EU-a za ljudska prava. Odnosi između EU i Rusije ponovo se zaoštavaju invazijom Rusije na Ukrajinu. Od početka invazije, EU je najoštrije osudio rusku nezakonitu, neizazvanu i neopravdanu vojnu agresiju protiv Ukrajine i njezine napade na civile i civilnu infrastrukturu, te je pozvao na trenutno i bezuvjetno povlačenje svih ruskih trupa iz Ukrajine. cijeli teritorij Ukrajine unutar njezinih međunarodno priznatih granica. U ožujku 2022. EU je usvojio svoj Strateški kompas za sigurnost i obranu priznajući da Rusija predstavlja dugoročnu i izravnu prijetnju europskoj sigurnosti, čime je obilježen veliki pomak u odnosima EU-a i Rusije. Kao odgovor na rusku invaziju, države članice EU-a brzo su usvojile oštre sankcije bez presedana u bliskoj suradnji Restriktivne mjere imaju za cilj oslabiti rusku gospodarsku osnovu, lišavajući je bitnih tehnologija i tržišta i uvelike smanjujući njenu sposobnost za vođenje rata. Upravljanje budućim odnosima ključni je test za europsku diplomaciju i vanjsku politiku, no do sada su podjele među državama članicama bile najvažniji čimbenik koji koči razvoj strateške politike EU-a prema Rusiji.

Ključne riječi: *Europska unija, Rusija, rat, Ukrajina, ekonomski odnosi.*

SUMMARY

The European Union (EU) and Russia have been building a strategic partnership spanning trade, economy, energy, climate change, research, education, culture and security, including the fight against terrorism, nuclear disarmament and conflict resolution in the Middle East. The European Union strongly supported Russia's accession to the World Trade Organization (WTO). Already in 2014, restrictive measures against Russia were introduced, which was also the beginning of a major revision of EU policy towards Russia. Initially, the 2014 EU sanctions against Russia included individual restrictive measures, diplomatic sanctions, and later broader economic sanctions against Russia, with initial trade restrictions and sectoral sanctions concerning arms trade, energy and financial cooperation with Russia. Russia also retaliated against EU sanctions on certain goods. The EU reassessed its relations with Russia through the 2016 EU Global Security Strategy defining them as a key strategic challenge when the Council set out five guiding principles to apply to the EU's relations with Russia. In March 2021, the Council used the EU's newly adopted global human rights sanctions regime. Relations between the EU and Russia are once again strained by Russia's invasion of Ukraine. Since the beginning of the invasion, the EU has condemned in the strongest terms Russia's illegal, unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine and its attacks on civilians and civilian infrastructure, and has called for the immediate and unconditional withdrawal of all Russian troops from Ukraine. the entire territory of Ukraine within its internationally recognized borders. In March 2022, the EU adopted its Strategic Compass for Security and Defense recognizing that Russia poses a long-term and immediate threat to European security, marking a major shift in EU-Russia relations. In response to the Russian invasion, EU member states quickly adopted tough, unprecedented sanctions in close cooperation. The restrictive measures aim to weaken Russia's economic base, depriving it of essential technologies and markets and greatly reducing its ability to wage war. Managing future relations is a key test for European diplomacy and foreign policy, but until now divisions among member states have been the most important factor hindering the development of the EU's strategic policy towards Russia.

Keywords: *European Union, Russia, war, Ukraine, economic relations.*

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj istraživanja

Predmet ovog rada je analizirati utjecaj rata u Ukrajini na ekonomske odnose Rusije s Europskom unijom (EU). U radu se obuhvaća širi kontekst odnosa između EU i Rusije počevši od 2014. godine i početaka nesuglasica između Rusije i Ukrajine kada je EU uvela određene sankcije prema Rusiji. Cilj ovog rada je istražiti ekonomske odnose Rusije i Europske unije prije početka rata te zajedničko ekonomsko djelovanje između rusije i europske unije prije početka rata. Također cilj rada je istražiti ekonomski odnosi između rusije i europske unije nakon početka rata u Ukrajini.

1.2. Izvori i metode istraživanja

U radu se analizira rat u Ukrajini i njegov utjecaj na ekonomske odnose Rusije i Europske unije pri čemu se koriste sekundarni podaci s Internet stranica i istraživanjima. U radu se koriste metode analize i sinteze pomoću kojih se definiraju osnovni pojmovi, kao i njihovog raščlanjivanja. Metoda indukcije i metoda dedukcije radi donošenja zaključaka i tvrdnji. Te metoda kompilacije radi postavljanja već dokazanih zaključaka drugih autora.

1.3. Struktura i sadržaj istraživanja

Rad sadrži pet cjelina od čega je prvi dio Uvod u kojem se postavlja predmet i ciljevi istraživanja. U ovom dijelu rada objasniti će se izvri i metode istraživanja. U okviru ovog dijela rada iznosi se i prikazuje struktura i sadržaj istraživanja.

Drugi dio rada se odnosi na ekonomske odnose Rusije i Europske unije prije početka rata u okviru čega se istražuje gospodarsko stanje Rusije nakon osamostaljenja i ekonomska suradnja između Rusije i Europske unije na području energije. Međusobni bilateralni tijekovi inozemnih izravnih ulaganja i ekonomska suradnja na području trgovinske razmjene biti će analizirana u okviru ovog dijela rada.

U trećem dijelu rada pojasniti će se zajedničko ekonomsko djelovanje između rusije i europske unije prije početka rata gdje se pojašnjava konvergencija Rusije i Europske unije i jedinstveni ekonomski prostor.

Četvrti dio rada će istraživati ekonomski odnosi između rusije i europske unije nakon početka rata u Ukrajini gdje se posebno naglašava utjecaj na globalno tržište i ekonomiju i ekonomski problemi na energetsom tržištu. U ovom dijelu rada analizira se ekonomski i financijski učinci rata u Ukrajini na Hrvatsku. Peti dio rada je Zaključak u kojem se iznose spoznaje i činjenice do kojih se došlo.

2. EKONOMSKI ODNOSI RUSIJE I EUROPSKE UNIJE PRIJE POČETKA RATA

Pravna osnova za odnose između EU-a i Rusije je Sporazum o partnerstvu i suradnji potpisan u lipnju 1994. godine koji je izvorno sklopljen na razdoblje od deset godina, a od isteka tog roka svake se godine automatski se produljuje. U njemu su utvrđeni glavni zajednički ciljevi te je uspostavljen institucionalni okvir za bilateralne kontakte, uključujući redovita savjetovanja o ljudskim pravima i polugodišnje predsjedničke sastanke na vrhu, čije je održavanje trenutačno zamrznuto (Cuevas Herman, 2023).

Na sastanku u Sankt Peterburgu 2003. godine Europska unija i Rusija odlučile su pojačati suradnju uspostavom četiri zajednička prostora, a to su:

- gospodarski prostor,
- prostor slobode, sigurnosti i pravde,
- prostor vanjske sigurnosti te
- prostor istraživanja, obrazovanja i kulture.

Na regionalnoj su razini EU i Rusija, zajedno s Norveškom i Islandom, 2007. uspostavili novu politiku nazvanu Sjeverna dimenzija s naglaskom na prekograničnoj suradnji u baltičkoj regiji i regiji Barentsova mora. U srpnju 2008. započeli su pregovori o novom sporazumu između EU-a i Rusije kako bi se obuhvatile „pravno obvezujuće obveze” u područjima kao što su politički dijalog, pravosuđe, sloboda, sigurnost, gospodarska suradnja, istraživanje, obrazovanje, kultura, trgovina, ulaganja i energetika. „Partnerstvo za modernizaciju” pokrenuto je 2010. godine, a pregovori o pojednostavnjenju izdavanja viza zaključeni su 2011. godine (Europska komisija, 2022).

Međutim, zbog ruske intervencije na Krimu svi su ti pregovori i procesi obustavljeni. Europsko vijeće 2014. zamrznulo je suradnju s Rusijom (uz iznimku prekogranične suradnje i međuljudskih kontakata) kao i nova financijska sredstva koja bi EU toj zemlji pružao u okviru međunarodnih financijskih institucija. Odnosi između EU-a i Rusije napeti su od nezakonitog pripojenja Krima i grada Sevastopolja od strane Rusije 2014. i destabilizirajućih djelovanja u istočnoj Ukrajini. Nakon što je Rusija 24. veljače 2022. započela invaziju na Ukrajinu, obustavljena je svaka politička, kulturna i znanstvena suradnja (Cuevas Herman, 2023).

Promatrajući razdoblje prije početka rata između Rusije i Ukrajine koji je započeo 2022. godine kronološki se mogu izdvojiti nekoliko najvažnijih događaja između EU i Rusije. Već

od ožujka 2014. EU postupno uvodi mjere ograničavanja prema Rusiji, baš kao i SAD, Kanada, Australija i druge zapadne zemlje. To je ukazalo na početak velikih promjena u politici EU-a prema Rusiji.

Do početka krize u Ukrajini, EU i Rusija međusobno su surađivale na brojnim poljima i uspostavile su dugoročno partnerstvo temeljeno na Sporazumu o partnerstvu i suradnji (PCA) koji je stupio na snagu 1997. Suradnja između EU i Rusije obuhvaća trgovinu i gospodarstvo, energiju, klimatske promjene, istraživanje i obrazovanje, kulturu kao i razna pitanja međunarodne sigurnosti (Europska komisija, 2022).

Gospodarski i trgovinski odnosi između Rusije i Europske unije uređeni su Sporazumom o partnerstvu i suradnji. Pretpostavljalo se da će ovaj sporazum naći svoj razvoj u novom sporazumu između EU i Rusije usmjerenom na sveobuhvatni razvoj bilateralnih odnosa. Novi sporazum trebao se temeljiti na pravilima WTO-a i uključivati stabilna i uravnotežena pravila usmjerena na razvoj trgovinskih i investicijskih odnosa. Međutim, zbog krize 2014. projekt je obustavljen i sada je duboko zamrznut u kontekstu nezakonite i neopravdane agresije Ukrajine (Europska komisija, 2022).

Prema Cuevas Herman (2023) sankcije EU-a protiv Rusije iz 2014. prvotno su uključivale pojedinačne mjere ograničavanja, kao što su zamrzavanje imovine i zabrane izdavanja viza usmjerene na pripadnike ruske elite, ukrajinske separatiste i s njima povezane organizacije, te diplomatske sankcije koje su uključivale službenu obustavu sastanaka na vrhu EU-a i Rusije i pregovora o novom sporazumu o suradnji između EU-a i Rusije, kao i suspenziju Rusije iz skupine G8.

Kasnije su uslijedile šire gospodarske sankcije protiv Rusije, koje su se na početku odnosile na ograničenja trgovine s Krimom, i sektorske sankcije u pogledu trgovine oružjem, energetike i financijske suradnje s Rusijom. Unatoč sankcijama, EU je i dalje ostao najveći trgovinski partner Rusije, dok je Rusija bila četvrti najveći trgovinski partner EU-a. EU je također preispitao svoje odnose s Rusijom u okviru globalne sigurnosne strategije EU-a iz 2016. i pritom ih definirao kao „ključni strateški izazov”. U ožujku 2016. Vijeće je utvrdilo pet vodećih načela za odnose s Rusijom (Cuevas Herman, 2023):

1. provedba sporazuma iz Minska o sukobu u istočnoj Ukrajini kao glavni uvjet za bilo koju bitnu promjenu u stajalištu EU-a prema Rusiji;
2. jačanje odnosa s istočnim partnerima EU-a i drugim susjedima, uključujući one u srednjoj Aziji;

3. jačanje otpornosti EU-a (primjerice u pogledu energetske sigurnosti, hibridnih prijetnji ili strateške komunikacije);
4. selektivan angažman s Rusijom oko pitanja od interesa za EU; i
5. uspostavljanje individualnih kontakata i pružanje podrške ruskom civilnom društvu.

Rusija od kolovoza 2014. uzvraća na sankcije EU-a nametanjem protusankcija na poljoprivredne proizvode, sirovine i hranu pozivajući se na kršenje normi u sigurnosti opskrbe hranom, čime je Rusija pojačala svoju politiku supstitucije uvoza u poljoprivrednom sektoru Rusijom (Cuevas Herman, 2023).

2.1. Gospodarsko stanje Rusije nakon osamostaljenja

Godine nakon Hladnog rata bile su obilježene značajnim političkim, ekonomskim i društvenim promjenama unutar same Rusije budući da je zemlja uvela višestranački izborni sustav, privatizirala i liberalizirala svoje gospodarstvo i počela se oporavljati od gospodarske stagnacije iz sovjetske ere. Tijekom ovog početnog razdoblja EU je imala važnu ulogu potkrijepljenu Sporazumom o partnerstvu i suradnji i drugim sporazumima u podršci institucionalnoj i tržišnoj reformi, infrastrukturnim ulaganjima, razvoju civilnog društva i drugim aspektima transformacije Rusije. Više nego ikad prije, ruski i europski pojedinci, poduzeća, roba i kultura putovali su u oba smjera (UK Parliament, 2019).

Istodobno je EU zajedno s drugim regionalnim institucijama uključujući NATO razvila bliže odnose s drugim državama koje su proizašle iz Sovjetskog Saveza i Istočnog bloka, od kojih je nekoliko donijelo odluku postati članicama NATO-a i EU-a. Dakle, kako se Rusija mijenjala iznutra i vraćala svoje gospodarsko uporište, geopolitički kontekst oko nje također se mijenjao (UK Parliament, 2019).

Kako se Rusija udaljila od Europe njezina je vlada izgradila vlastitu suprotstavljenu ideologiju, temeljenu na ruskom nacionalizmu i konzervativnim vrijednostima. Euroazijstvo, ideologija antizapadne mobilizacije i komunitarizma, vratila se kao oslonac nove nacionalističke vanjske politike. Ovo odražava dugotrajnu raspravu unutar ruskog društva, s jednom školom mišljenja koja Rusiju vidi kao sastavni dio Europe, a druga značajna skupina mišljenja koja Europu vidi kao drugu, a Rusiju kao suparnika ili alternativni pol civilizacije.

Danas se za razliku od oponašanja europskih normi i vrijednosti viđenih tijekom 1990-ih, Rusija smatra neovisnom o europskom tutorstvu. Sebe je sve više doživljavala kao nešto odvojeno od Europe ne samo u ekonomskim i geopolitičkim interesima nego i u kulturnim

interesima. Rusija naglašava razliku između Zapada i Rusije, ali to ne znači nužno neprijateljstvo (UK Parliament, 2019).

Također, treba istaknuti kako postoje sličnosti između službenog ruskog stajališta i ruskog javnog mnijenja. Za Ruse postoji mala razlika između Europe i EU-a, odnosno prosječni Rus ne ulazi puno u ono što je Europska unija više se radi o općem razumijevanju Europe. Prema EU postojao je prilično općenit, pozitivan pogled, ali su se stavovi promijenili tijekom kriza poput rata s Gruzijom i aneksije Krima, kada su zapadni čelnici kritizirali rusku politiku. Kako se navodi na stranicama UK Parlamenta (2019) oko četvrtina Ruskog stanovništva smatra se Europljanima i osjeća Europljanima.

2.2. Ekonomska suradnja između Rusije i Europske unije na području energije

Energija je vitalni element za ljudski život i stoga je pristup njenoj opskrbi ključan za održivost modernih društava. Kroz ljudsku povijest potražnja za energijom kontinuirano raste. Danas se društva uvelike oslanjaju na fosilna goriva i kako zadovoljiti potražnju za energijom fosilna goriva poput nafte, plina i ugljena osiguravaju gotovo 80% globalne potražnje za energijom (Skurbaty, 2007).

Kontinuirano korištenje fosilnih goriva predstavlja višestruke izazove svjetskoj zajednici kao što su ekološka, ekonomska, geopolitička i vojna sukobi. Kako bi se nosili s ovim izazovima, suradnja/integracija između značajnih zemalja proizvođača i potrošača energije smatra se važnim čimbenikom koji doprinosi uspostavi održivog okoliša i osiguravanju energije sigurnosti. Europska unija (EU) i Rusija primjer su složenog međusobnog djelovanja takva suradnja gdje s jedne strane postoji ostvarenje međusobne ovisnosti a s druge strane kontradiktorne vizije o tome kako se nositi s izazovima energetske pitanja (Skurbaty, 2007).

Prirodni plin je od goleme važnosti u energetske odnosu između Europske unije (EU) i Rusije. Tijekom proteklih pola stoljeća, Sovjetski Savez u početku, a Ruska Federacija od ranih 90-ih bili su ključni dobavljači prirodnog plina za zemlje članice EU. Od 2000. godine trgovinski odnosi dviju strana u području trgovine prirodnim plinom i drugim energentima mogu se okarakterizirati kao turbulentni. (Fokaides, 2020).

Energija, kao vrlo važan aspekt međunarodnih odnosa i ključni element za jačanje nacionalne sigurnosti, ima i ekonomski i geopolitički značaj za potrošače, proizvođače i tranzitne zemlje. Tijekom posljednjih godina energetske odnosi Europske unije i Rusije, a posebno sukobljeni aspekti Energetskog dijaloga (ED) i Ugovora o energetske povelji (ECT) posvetio mnogo

pozornosti. Oko 40 % uvoza prirodnog plina u EU tijekom 2018. godine dolazilo je iz Rusije (Foy, 2018.). Iste je godine Gazprom ruski državni plinski monopol, isporučio ukupno 200,8 milijardi kubičnih metara plina europskim zemljama od čega je 81% išlo u zapadnu Europu (Gazprom, 2018.).

Iako obje strane ovise jedna o drugoj, odnos je daleko od plodonosnog. Osim očitih povijesnih nesuglasica posebno između istočnih država članica bloka i Rusije pogoršali su odnose točnije krimska kriza 2014. EU, zajedno sa SAD-om i nekoliko drugih zemalja, nametnula je sankcije Rusiji ciljajući na financijski i energetske sektor (Spiegel, 2014). Ipak, bili su ograničeni na naftni sektor, s obzirom na ovisnost EU o ruskom plinu. Ovaj detalj ilustrira zanimljivu dinamiku između njih dvoje.

Najjednostavnije rečeno Rusija treba Europsku uniju, a Europska unija treba Rusiju. Europa zadovoljava svoje energetske potrebe jer Ruski izvoz ugljikovodika stvara značajnu količinu prihoda za državu što čini više od 50% konsolidiranog proračuna (Bogoviz, Lobova, Ragulina i Alekseev, 2018;1). Europska unija trebala bi težiti promjeni svojih opskrbnih ruta. No, ostala je vezana za Rusiju iz tri razloga:

- zemljopisna blizina,
- postojeća infrastruktura i
- ruske količine energije.

Energetska veza između Rusije i Europe bitno se razlikuje od rusko-ukrajinskog odnosa. Osim očite asimetrije u moći između EU-a i Ukrajine, Rusija se financijski više oslanja na prvu. To stavlja EU u jači geopolitički i geoekonomski položaj u odnosu na Ukrajinu.

2.3. Medusobni bilateralni tijekom inozemnih izravnih ulaganja – FDI

Kako ističe Europska komisija (2022.) od 1997. godine politički i gospodarski odnosi EU-a s Rusijom temelje se na bilateralnom Sporazumu o partnerstvu i suradnji (PCA). Dijelovi PCA koji se odnose na trgovinu imaju za cilj promicanje trgovine i ulaganja, kao i razvoj uzajamno korisnih gospodarskih odnosa. Od 2012., kada se Rusija pridružila WTO-u, trgovinski odnosi EU-a i Rusije također su uokvireni multilateralnim pravilima WTO-a.

Od 2014., nezakonita aneksija Krima od strane Rusije i njena destabilizirajuća uloga u istočnoj Ukrajini ozbiljno su utjecali na odnose EU-a i Rusije. Kao rezultat toga, obustavljeni su neki od političkih dijaloga i mehanizama suradnje, uključujući područje trgovine. Nakon ruske invazije na Ukrajinu 24. veljače 2022., Europska unija donijela je mjere bez presedana

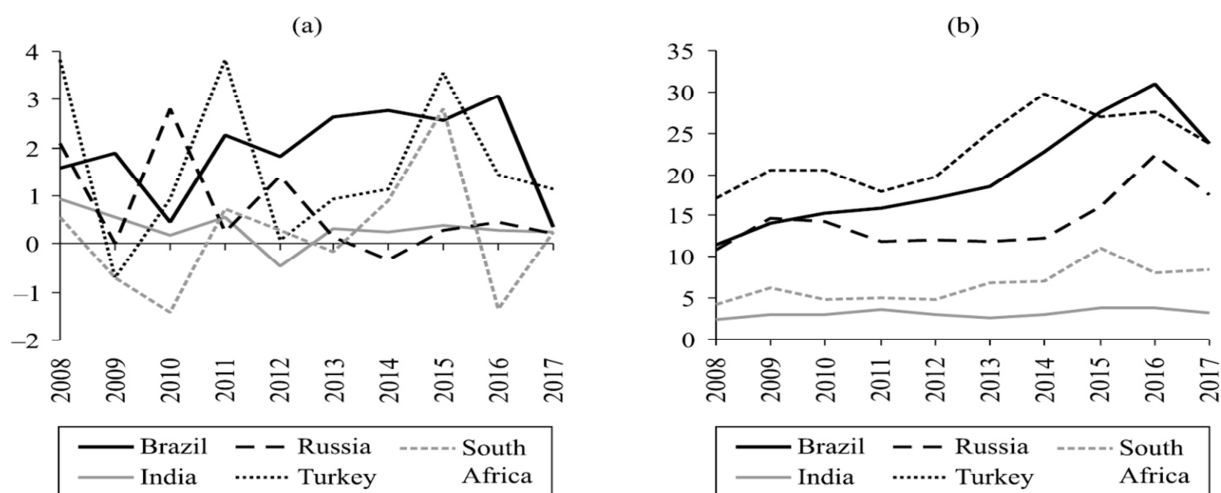
kojima je cilj značajno oslabiti rusku gospodarsku bazu, lišavajući je kritičnih tehnologija i tržišta, i time značajno ograničiti njezinu sposobnost vođenja rata (Europska komisija, 2022).

Različite su vrste kapitalnih tijekova na globalnom tržištu te se različito definiraju ovisno od toga da li se polazi od smjera kapitalnih tijekova (Wiliamson, 2001:4). Inozemna izravna ulaganja (engl. *Foreign direct investments* – FDI) predstavljaju oblik kapitalnih tijekova, odnosno specifičan oblik kapitala jer podrazumijevaju dugoročan interes. Najvažniji inozemni ulagači i primatelji ulaganja u zemlje EU bile su od strane zemalja EU te SAD, Švicarska, Kanada, Brazil, Singapur, Hong Kong, Rusija, Japan, Australija i Južna Afrika (Franc, 2013:24).

Širi pregled ruskog gospodarstva pruža MMF-ovo izvješće o Rusiji (IMF, 2017.), uključujući makroekonomsko i mikroekonomsko okruženje; dijagnosticira glavne uzroke pogoršanja gospodarstva. Energetski sektor, ponajprije nafta i plin, ima dominantnu ulogu u ruskom gospodarstvu (kao izvor više od polovice izvoza i velike većine njihovih deviznih rezervi) i u središtu je značajnog postotka priljeva izravnih stranih ulaganja. Slika 1. prikazuje tokove FDI-a u EU i zalihe FDI-a u EU.

Kao što je vidljivo na Slici 1. Indija i Južna Afrika uživaju mnogo manje razvijen investicijski odnos s EU (u odnosu na njihov BDP) od Rusije jer su zemljopisne i kulturne veze između EU-a i Rusije omogućile snažnije komercijalne i investicijske tokove do 2017. godine.

Slika 1. Tokovi FDI u EU (a) i zalihe FDI u EU (b) (% BDP-a).

Izvor: Deseatinicov, Klocho, 2023.

FDI je samo jedna kategorija ulaganja, koja je sama po sebi samo jedan aspekt bilateralnih gospodarskih odnosa (druga istaknuta kategorija je trgovina). Na gospodarske odnose dodatno

utječu institucionalne strukture, ili nedostatak istih, koje olakšavaju prekogranične operacije (Deseatinicov, Klocho, 2023.). U nastavku će se istražiti odnos između izravnih stranih ulaganja i drugih gospodarskih veza, ponajviše trgovine, kao i kako su na izravna ulaganja utjecale institucionalne prepreke dubljem odnosu.

2.4. Ekonomska suradnja na području trgovinske razmjene

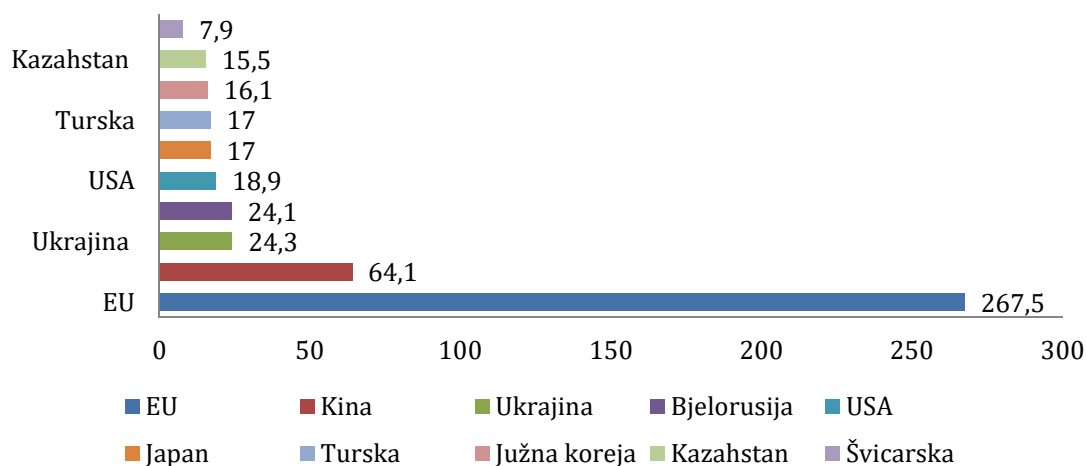
Pregovori za novi sporazum EU-Rusija započeli su 2008., ali su stavljeni na čekanje 2010. zbog nedostatka napretka u poglavlju o trgovini i ulaganjima. U ožujku 2014. Europsko vijeće prekinulo je pregovore zbog ruske vojne intervencije u Ukrajini. Pristupanje Rusije WTO-u 2012. povećalo je očekivanja da će trgovina s Rusijom imati koristi od trajne liberalizacije. Umjesto toga, Rusija je postupno uvela brojne mjere koje favoriziraju domaće proizvode i usluge u odnosu na inozemne i potiču lokalizaciju proizvodnje u Rusiji od strane stranih tvrtki (EU trade, 2022).

Ova politika zamjene uvoza stalno se proširivala. Kao rezultat toga, izvoznici iz EU-a su ili istisnuti s tržišta ili prisiljeni preseliti proizvodnju u Rusiju. Povezane mjere često su u suprotnosti s pravilima WTO-a i uzrokuju mnoge trgovinske iritacije. U kolovozu 2014. Rusija je reagirala uvođenjem političke zabrane uvoza niza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda iz EU-a. Opseg proizvoda dodatno je proširen u listopadu 2017. godine.

U veljači 2022., nakon daljnje vojne agresije Rusije u Ukrajini, EU usvaja dodatne sankcije usmjerene na energetske, prometne, tehnološke i financijske sektor, kao i nametanje restriktivnih mjera pojedincima. Osim toga EU je u suradnji sa zemljama G7 prestala tretirati Rusiju kao najpovlašteniju naciju u okviru WTO-a. To Rusiju lišava ključnih trgovinskih prednosti kao članice WTO-a (EU trade, 2022).

Važnost Europske unije kao najvećeg trgovinskog partnera prikazuje slika 2. pri čemu je sudjelovala s gotovo 41% ukupne trgovine. Trgovinska razmjena između dvaju gospodarstava stalno raste i dosegla je rekordne razine 2012. godine što prikazuje slika 2.

Slika 2. Najveći trgovinski partneri Rusije tijekom 2012.g.

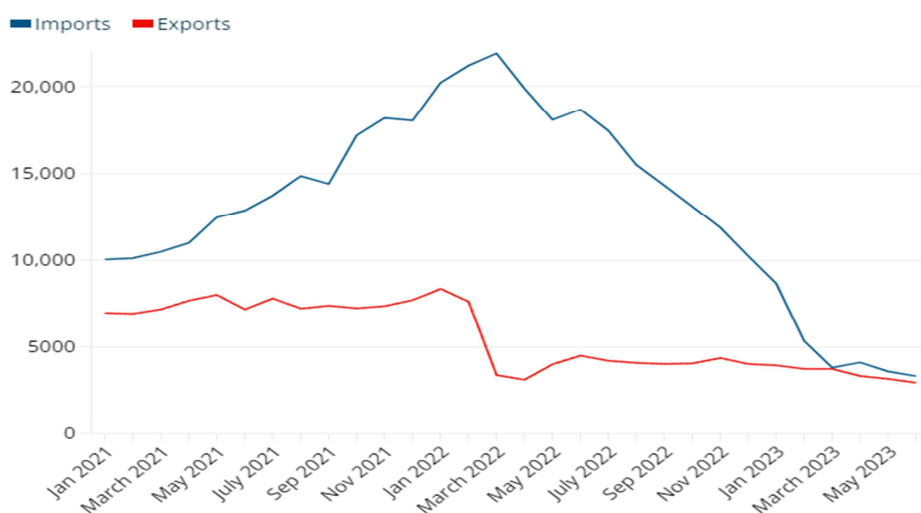

Izvor: samostalna izrada prema Eurostat, 2012.

Izvozom EU-a u Rusiju dominirali su strojevi i transportna oprema, kemikalije, lijekovi i poljoprivredni proizvodi. Uvozom u EU iz Rusije dominiraju sirova nafta i plin. Prema Upravi za energetske informacije (EIA), europske zemlje uvoze 84% ruskog izvoza nafte i oko 76% prirodnog plina. Njemačka je najveći pojedinačni uvoznik ruske nafte i plina, dok UK kupuje oko 6% ruskog plina (BBC, 2014).

Što se tiče perioda za vrijeme i nakon pandemije 2021. godine Rusija je bila peti najveći trgovinski partner EU-a, s udjelom od 5,8 % u ukupnoj robnoj razmjeni EU-a sa svijetom. Godine 2020. EU je bio prvi trgovinski partner Rusije, s udjelom od 37,3 % u ukupnoj robnoj razmjeni zemlje sa svijetom. 36,5% ruskog uvoza dolazi iz EU, a 37,9% njenog izvoza odlazi u EU.

Slika 3. Robna razmjena između EU i Rusije od siječnja 2021. g. do ožujka 2023. g.

Izvor: Eurostat, 2023.

Prema tablici 1. u 2021. ukupna robna razmjena između EU-a i Rusije iznosila je 257,5 milijardi eura. Uvoz EU-a bio je vrijedan 163,6 milijardi eura. Izvoz EU-a u 2021. iznosio je ukupno 89,2 milijardi eura.

Tablica 1. Robna razmjena, milijarde € 2020.-2022.

Godine	EU uvoz	EU izvoz	Ravnoteža
2020	94.8	79	-15.8
2021	163.6	89.2	-74,5
2022	203.4	55.2	-148.3

Izvor: samostalna izrada prema Europska komisija 2022.

Na početku rata trgovinski deficit EU-a s Rusijom privremeno je povećan kako su cijene energije dosegle vrhunac. Izraziti pad uvoza potaknut je naporima EU-a da se odvikne od ruskih energenata, pri čemu je trgovinski deficit za energente pao. Udjeli fosilnih goriva poput ugljena, prirodnog plina i naftnih derivata uvezenih u EU iz Rusije znatno su smanjeni. EU je smanjila svoj udio u uvozu prirodnog plina iz Rusije s 24% u 2022. na samo 15% u prvoj polovici 2023 (Euronews, 2023).

3. ZAJEDNIČKO EKONOMSKO DJELOVANJE IZMEĐU RUSIJE I EUROPSKE UNIJE PRIJE POČETKA RATA

Proširenje Europske unije ostavilo je Rusiju na marginama europskih političkih procesa. To je rezultiralo sve većim otporom nametanju europskih normi agresivnijom politikom posebice u susjedstvima EU-a i Rusije (Averre, 2005). Unatoč poteškoćama u održavanju konvergencije među zemljama članicama o svim odlukama u vezi sa sukobom u Ukrajini EU je pokazala svoje jedinstvo (Koutsokosta, Liboreiro, 2023).

3.1. Konvergencija Rusije i Europske unije

Napredak u regionalnoj konvergenciji u EU bio je neujednačen tijekom posljednja dva desetljeća. Unutar većine zemalja jaz između velikih gradova i ruralnih područja povećao se. Neki izazovi konvergenciji proizašli su iz svjetskih čimbenika kao što su globalizacija, digitalizacija, globalno zatopljenje ali drugi su specifični za Europu, poput nepotpune financijske integracije, manje učinkovitog fiskalnog upravljanja i slabijeg učinka inovacija.

Gradeći na novim pristupima regionalnim i industrijskim politikama, Europa treba iskoristiti puni potencijal međudržavne suradnje u inovacijama i gospodarstvima urbanih aglomeracija. Tržišno natjecanje i trgovinske politike trebaju osigurati jednake uvjete za sve kako bi se povećale prednosti otvorenih i konkurentnih tržišta uz odgovor na nove izazove.

Rusija se sve više definira kao odvojena od EU i kao suparnica. Njezin euroazijski identitet izbio je u prvi plan, a Rusija EU doživljava kao geopolitičkog i ideološkog konkurenta. Unija je snažno podupirala pristupanje Rusije Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO), koje je dovršeno 2012. godine. No posljednjih je godina pitanje zajedničkog susjedstva postalo jedan od glavnih izvora napetosti. S druge strane postojala je nada da će i druge inicijative EU-a i Rusije posebice partnerstvo za modernizaciju pomoglo poboljšanju vladavine prava u Rusiji i dopustiti dvjema stranama da postupno konvergiraju u gospodarskom (a možda i političkom te društvenom sustavu). U dogledno vrijeme, takva bi konvergencija omogućila bi sklapanje i opsežnijeg novog ugovora (Partnershipwith Russia in Europe, 2011)..

Ako prioritet EU bude širi i veći tada bi kontroverzna pitanja kao što je vladavina prava, naišla bi na vrstu otpora Rusije koja je imala prethodne pokušaje suradnje. Posebno su upozorili da se Rusija i dalje protivila tome da je EU podučava o ispravnom putu razvoja.

Bilo je pokušaja da Rusija usvoji standarde EU i prilagodi ruskim potrebama, ali Rusija je tradicionalno odbijala ideje o jednostranom preuzimanju standarda EU. Međutim, proces je malo napredovao jer su ruski dužnosnici u isto vrijeme radili na propisima potrebnim za carinsku uniju. Nije bilo jasno želi li Rusija prihvatiti pravila i propisa EU-a, a ova dugogodišnja rasprava o jednostranoj prilagodbi nasuprot konvergenciji (*Partnership with Russia in Europe*, 2011).

Ulazak Rusije u Europu 1996. bio je već tada poljuljan posebno sa stajališta ljudskih prava, budući da Rusija nikada nije poštovala temeljna europska načela ljudskih prava prije svog članstva. Međutim, pristaše primanja optimistički su vjerovali da bi bilo bolje imati Rusiju na dnu koja gleda prema gore, umjesto da gleda izvana. Dana 23. studenog 2022. Parlamentarna skupština Vijeća Europe (PACE) proglasila je Rusiju državom sponzorom terorizma. Nadalje, Rusiju je osudila Venecijanska komisija, istupila je iz Europske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava te se povukla iz Konferencije europskih ustavnih sudova. Ruski zahtjev za članstvo u OECD-u, multinacionalnoj organizaciji s dubokim europskim korijenima, također je suspendiran. Rusija je i dalje članica Organizacije za europsku sigurnost i suradnju (OESS), iako je objavila da više neće slati podatke o svojim konvencionalnim oružanim snagama prema potrebi (Pomeranz, 2023).

Rusija djeluje relativno nezabrinuto zbog ovih razvoja događaja, ali oni jasno govore o novom oštrom jazu između Rusije i Europe. Rusija je jednako omalovažavala gubitak svoje energetske moći u Europi. Smatra se kako je najvažniji poraz Rusije u ukrajinskom ratu na gospodarskom frontu, a ne na bojnopolju. Analitičari su se u početku bojali da će ruski plinski embargo gurnuti Europu u recesiju, ali to se nije dogodilo, a sada je Europa diversificirala svoje energetske tokove. U međuvremenu, ruski izvoz plina u Europu pao je ispod razine iz 1970-ih (Pomeranz, 2023).

Čini se da Rusija nije zabrinuta zbog gubitka svog najunosnijeg tržišta, onog koje je plaćalo tržišne stope i donosilo čvrstu valutu za ruski proračun. Nadalje, odbacila je sankcije i ukidanje statusa najpovlaštenije nacije (SAD-a i EU), za što su bile potrebne godine pregovaranja. Umjesto toga, Rusija nastavlja hvaliti politiku supstitucije uvoza i veću euroazijsku integraciju, ističući nove ekonomske poslovne prilike za rusku industriju sada kada su zapadne tvrtke napustile rusko tržište. Rusija također očito krši međunarodnu trgovinsku praksu dopuštajući lažnim i drugim paralelnim uvozima ulazak u zemlju (Pomeranz, 2023).

Utjecaj Rusije na Europu već godinama nije tako zanemariv. Doista, i Finska i Švedska odgovorile su na rusku agresiju tako što su odmah zatražile članstvo u NATO-u nakon godina neutralnosti. Europa također prednjači u optužbama da Rusiju poziva na odgovornost za njezina djela agresije i ratne zločine počinjene u Ukrajini, predlažući da EU osnuje međunarodni sud budući da druge institucije (prije svega UN) to ne mogu učiniti zbog ruskog veta na sigurnost UN-a Vijeće (Pomeranz, 2023).

Rusija predlaže kao alternativu poretku temeljenom na pravilima koji je ujedinio Europu do stupnja koji se nije smatrao mogućim od kraja Drugog svjetskog rata pa govori o stvaranju novog globalnog poretka, ali Rusija se okreće prema unutra, a ne prema van. Ovaj novi kurs nadalje razmatra predstavljanje jedinstvene ruske države za razliku od one izgrađene na nacionalnoj i etničkoj osnovi.

3.2. Jedinstveni ekonomski prostor (CES) Europske unije i Rusije

Objavljivanje Perspektive europskog prostornog razvoja (ESDP) 1999. godine značajan je korak prema europskom prostornom planiranju. Slijedi razdoblje međuvladinog i međuinstitucionalnog razvoja okvira i politika, što postavlja mnoga pitanja o normativnim i diskurzivnim pozicijama i konstrukcijama koje su integrirane u proces (Richardson, 2000).

Temeljni cilj europskih inicijativa za teritorijalnu suradnju jest da one dovedu do međusobnog razumijevanja i učenja preko nacionalnih granica. Međutim, neizvjestan je učinak uzajamnog učenja na nacionalne sustave i politike planiranja. Uostalom, sustavi prostornog planiranja duboko su ugrađeni u svoj socio-ekonomski, politički i kulturni kontekst, što potencijalno može ograničiti prostor za zajedničko učenje. Štoviše, sustavi planiranja mogu imati određeni stupanj ovisnosti o putu, kao što je postojanost institucija i kultura (Albrechts, 1997). Također, Europska perspektiva prostornog razvoja (ESDP) Komisija europskih zajednica (CEC) predlaže policentrični razvoj kako bi se suprotstavili prostornim neravnotežama, a to je također dio novog razmišljanja Europske komisije (Commission of the European Communities, 1999).

Nakon raspada Sovjetskog Saveza 1991., Rusija je provodila razne integracijske projekte kroz Zajednicu neovisnih država (ZND) – mnogo slabiju organizaciju nasljednicu Sovjetskog Saveza. Ali ovo je bilo izuzetno problematično. Neke zemlje članice ZND-a bile su zainteresirane za bližu suradnju s Rusijom, ali druge nisu. U Ukrajini su mnogi ljudi tu organizaciju doživjeli samo kao mehanizam za olakšavanje civiliziranog razvoda od Rusije.

Druge inicijative su pokrenute izvan ZND-a, uključujući Euroazijsku ekonomsku zajednicu iz 2000. s Rusijom, Bjelorusijom, Kazahstanom, Tadžikistanom i Kirgistanom, te Zajednički ekonomski prostor iz 2003. (Wolczuk, Dragnevca, Wallace, 2022). Otprilike od 2010. Rusija je započela snažnije, ambicioznije pokušaje ostvarivanja gospodarskih partnerstava u bivšim sovjetskim zemljama. To uključuje Euroazijsku carinsku uniju formiranu 2010. i Jedinostveni ekonomski prostor, uspostavljen 2012. Ovu aktivnost djelomično je potaknula financijska kriza 2008., a djelomično Politika istočnog partnerstva EU-a (EaP) (CES, 2005).

Istočno partnerstvo pokrenuto je 2009. i nastojalo je produbiti gospodarske odnose EU-a sa susjednim postsovjetskim državama poput Armenije, Azerbajdžana, Bjelorusije, Gruzije, Moldavije i Ukrajine. Rusija je to shvatila kao zadiranje u svoju sferu utjecaja i željela je stvoriti alternativni, komplementarni ekonomski blok EU. Države osnivači Euroazijske carinske unije bile su Rusija, Bjelorusija i Kazahstan. Veća integracija imala je smisla za te države koje su sve bile autokracije i već bile snažno povezane kroz infrastrukturu i trgovinu zbog naslijeđa Sovjetskog Saveza (Wolczuk, Dragnevca, Wallace, 2022).

Euroazijski ekonomski prostor ili Jedinostveni ekonomski prostor je jedinstveno tržište koje omogućava slobodno kretanje osoba, roba, usluga i kapitala unutar Euroazijske ekonomske unije. Jedinostveni ekonomski prostor uspostavljen je 2012. s ciljem stvaranja integriranog jedinstvenog tržišta. Jedinostveni ekonomski prostor (CES) jedan je od četiri zajednička prostora koje su EU i Rusija odlučile stvoriti na summitu u St. Petersburgu (svibanj 2003.) kako bi ojačale svoju suradnju. Krajnji cilj CES-a je stvoriti otvoreno i integrirano tržište između EU-a i Rusije, promicati trgovinu, ulaganja i konkurentnost naših gospodarskih subjekata. Koncept CES-a obuhvaća tri glavne dimenzije (CES, 2005).

1. liberalizaciju trgovine i ulaganja;
2. regulatorna konvergencija u prioritetnim gospodarskim područjima;
3. integracija infrastrukturnih sustava EU-a i Rusije u energetici, prometu i telekomunikacijama, kao i pojačana suradnja u područjima kao što su okoliš i svemir.

Ekonomski prostor osnovan je nakon što su Bjelorusija, Kazahstan i Rusija ukinule sve carinske granice u srpnju 2011. kroz Euroazijsku carinsku uniju. Jedinostveni ekonomski prostor imao je za cilj promicanje daljnje gospodarske integracije. Stvaranje euroazijskog gospodarskog prostora zajamčeno je s 3 različita ugovora. Prvi ugovor iz 2003. jamči njegovo

stvaranje, drugi iz 2007. jamči njegovo formiranje i treći iz 2011. najavljuje uspostavu gospodarskog prostora i formiranje zajedničkog tržišta (CES, 2005).

Rusija je silno željela uspostaviti Uniju, ali nije pokazala isti entuzijazam za jake nadnacionalne institucije koje EEU treba da funkcioniše na način sličan zajedničkom režimu EU-a temeljenom na pravilima. Cjelokupna ideja osnivanja Euroazijske ekonomske unije bila je da će služiti kao euroazijski pandan, a potencijalno i partner EU. Mnoge njezine strukture i institucije oblikovane su po uzoru na strukture EU-a, a Rusija je EEU proglasila partnerom EU-a u predloženoj zoni slobodne trgovine koja se proteže od Lisabona do Vladivostoka. (Wolczuk, Dragnevca, Wallace, 2022)

4. EKONOMSKI ODNOSI IZMEĐU RUSIJE I EUROPSKE UNIJE NAKON POČETKA RATA U UKRAJINI

Državna Duma Ruske Federacije 21. veljače 2022. službeno je priznala neovisnost samoproglašanih narodnih republika Donecka i Luhanska. Tri dana kasnije, nakon mjeseci intenzivnog povećanja vojne prisutnosti duž ukrajinskih granica, ruske postrojbe napale su Ukrajinu s više strana. Ruska je Federacija potom 24. veljače 2022. pokrenula opću invaziju na Ukrajinu (Cuevas Herman, 2023).

EU je od početka invazije najoštrije osudio nezakonitu, ničim izazvanu i neopravdanu oružanu agresiju Rusije na Ukrajinu i napade na civile i civilnu infrastrukturu te je pozvao na trenutačno i bezuvjetno povlačenje svih ruskih postrojbi s cijelog državnog područja Ukrajine unutar njezinih međunarodno priznatih granica. Istaknuo je da taj agresivni rat predstavlja očito i nedvojbeno kršenje Povelje UN-a i temeljnih načela međunarodnog prava te da Ruska Federacija za njega snosi punu odgovornost (Cuevas Herman, 2023).

Nakon vojne invazije Rusije na Ukrajinu EU je Rusiji uvela sankcije, dakle restriktivne mjere EU kao odgovor na rusku vojnu agresiju u Ukrajini 2022. godine. Treba napomenuti kako je do tada Rusija bila jedan od glavnih trgovinskih partnera Europske unije što je već ranije prikazano.

4.1. Utjecaj na globalno tržište i ekonomiju

EU je u ožujku 2022. donijela Strateški kompas kojim je potvrdio da Rusija predstavlja dugoročnu i izravnu prijetnju europskoj sigurnosti što je označilo veliku promjenu u odnosima EU-a i Rusije. Kao odgovor na rusku invaziju države članice EU-a su donijele sankcije dosad nezabilježene razine. EU je od 24. veljače 2022. znatno proširio sektorske mjere ograničavanja s pomoću deset uzastopnih paketa sankcija (do travnja 2023.) te je na popis sankcija uvrstio znatan broj osoba i subjekata kako bi dodatno pojačao pritisak na Rusiju da okonča rat. Cilj je tih mjera ograničavanja oslabiti gospodarske temelje Rusije, lišiti je osnovnih tehnologija i tržišta te znatno smanjiti njezin kapacitet za ratovanje (Europska komisija, 2022).

Deset uzastopnih paketa sankcija EU-a, koje su poznate kao „sankcijska revolucija”, doveli su do dosad neviđenih mjera usmjerenih na ključne sektore ruskog gospodarstva i na političke elite te zemlje. Svakim se paketom postupno mijenja i proširuje područje primjene režima sankcija dodavanjem novog režima kojim se zabranio uvoz robe podrijetlom iz nezakonito pripojenih područja Donecka, Luhanska, Hersona i Zaporizja u EU (Europska komisija,

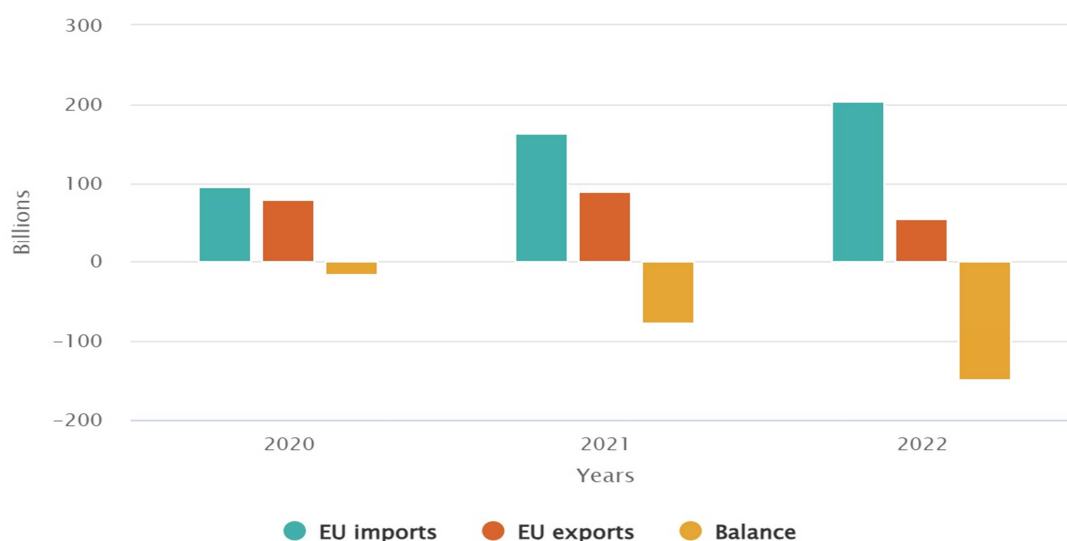
2022). Zajedno s ostalim državama članicama Svjetske trgovinske organizacije (WTO), EU je odlučio da se Rusiji ukine status najpovlaštenije nacije u pogledu proizvoda i usluga na tržištima EU-a.

Kako navodi Europska komisija (2022) kao odmazdu zbog sankcija EU-a i međunarodnih sankcija nametnutih Rusiji nakon njezine invazije na Ukrajinu u veljači 2022. ruska vlada objavila je popis „neprijateljskih” stranih zemalja, koji uključuje države članice EU-a, Ujedinjenu Kraljevinu, SAD i druge države koje su uvele sankcije protiv Rusije. Gore navedene statistike pokazuju da su trgovinski tokovi između Rusije i EU neuravnoteženi. Rusija izvozi mineralne sirovine, metalurške proizvode niskog stupnja obrade. Štoviše, glavni ruski dobavljači su mali broj većih velikih poduzeća. Izvoz EU-a mnogo je raznolikiji. Naravno, provedba sankcija EU-a i ruskih protumjera potpuno je okrenula ovu situaciju naglavačke (Europska komisija, 2022).

Godine 2021. Rusija je bila peti najveći trgovinski partner EU-a, s udjelom od 5,8 % u ukupnoj robnoj razmjeni EU-a sa svijetom. Godine 2020. EU je bio prvi trgovinski partner Rusije, s udjelom od 37,3% u ukupnoj robnoj razmjeni zemlje sa svijetom. 36,5% ruskog uvoza dolazi iz EU, a 37,9% njenog izvoza odlazi u EU.

Uvozom EU-a dominiralo je gorivo i rudarski proizvodi – posebno mineralna goriva (62%), drvo (2,0%), željezo i čelik (4,7%), te gnojiva (1,1%). Izvozom EU-a u 2021. prednjačili su strojevi i oprema (19,7%), motorna vozila (9%), lijekovi (8,1%), električna oprema i strojevi (7,6%), i plastika (4,3%). U 2021. ukupna robna razmjena između EU-a i Rusije iznosila je 257,5 milijardi eura (Slika 4) (Policytrade, 2022).

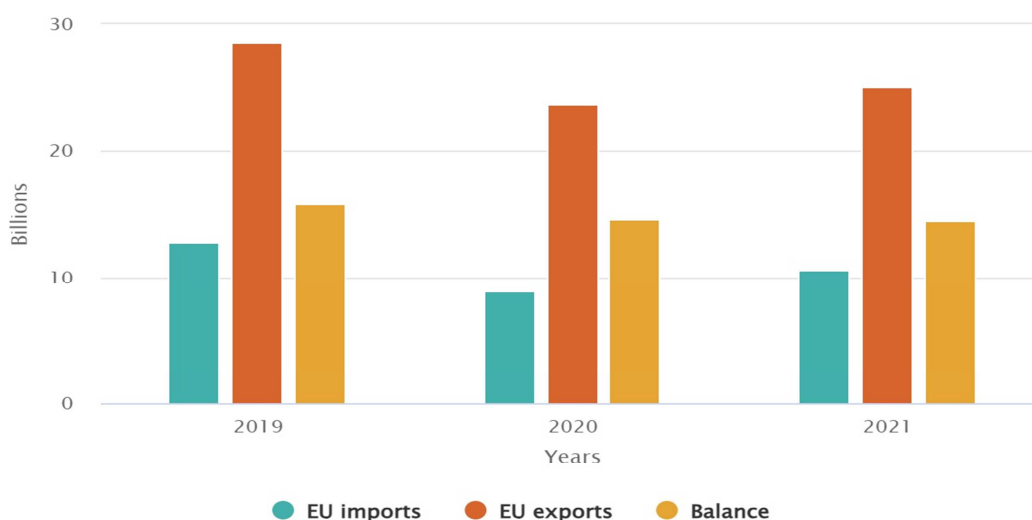
Slika 4. Robna razmjena između EU-a i Rusije

Izvor: Policytrade, 2022.

Dvosmjerna trgovina uslugama između EU-a i Rusije u 2020. iznosila je 29,4 milijarde eura, pri čemu je uvoz usluga iz Rusije u EU iznosio 8,9 milijardi eura, a izvoz usluga u Rusiju 20,5 milijardi eura. Usluge uključuju stvari kao što su prijevoz, turizam, financijske usluge i usluge osiguranja (Slika 5).

Slika 5. Trgovina uslugama između EU i Rusije

Izvor: Policytrade, 2022.

Brojke pokazuju kako mjere ograničavanja donose rezultate. Svjetska banka i MMF procijenili su znatno smanjenje ruske trgovine robom i uslugama u 2022. godini (Europsko

vijeće, 2023). Sporazum o partnerstvu i suradnji iz 1997. ostaje opći okvir za trgovinske odnose EU-a i Rusije.

Zbog rata između Rusije i Ukrajine te mjera ograničavanja koje su usmjerene na uvoz određene robe iz Rusije odnosno izvoz u Rusiju određeni propisima čiji je cilj zabranom proizvoda zadati što veći udarac ruskom gospodarstvu te pomoću sankcija istodobno ograničiti posljedice za poduzeća i građane EU-a (Policytrade, 2022).

Brojke dokazuju da mjere ograničavanja donose rezultate. Svjetska banka i MMF procijenili su znatno smanjenje ruske trgovine robom i uslugama u 2022. Predviđa se da će 2023. uvoz biti veći nego 2022., dok će se prema podacima Svjetske banke izvoz dodatno smanjiti ili će, prema MMF-u, ostati na gotovo istoj razini (Policytrade, 2022).

Mjere ograničavanja usmjerene su na uvoz određene robe iz Rusije odnosno izvoz u Rusiju. Cilj je popisa zabranjenih proizvoda zadati što veći udarac ruskom gospodarstvu s pomoću sankcija i istodobno ograničiti posljedice za poduzeća i građane EU-a.

4.2. Ekonomski problemi na energetsom tržištu

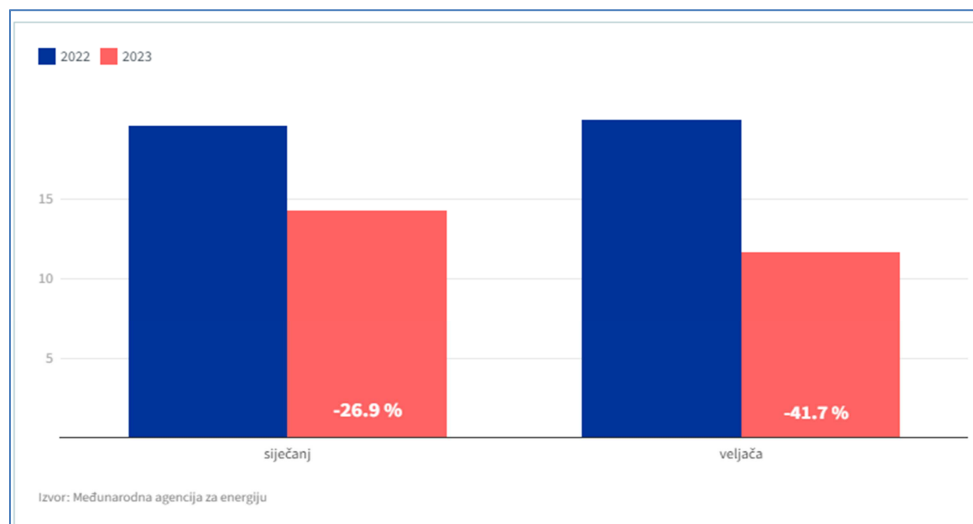
Drugo kritično područje pod sankcijama je ruski energetska sektor. U svibnju 2022. EU je pristao zabraniti uvoz ruske nafte što je utjecalo na 75 posto uvoza ruske nafte u regiju. Mađarskoj, Slovačkoj i Češkoj dopušteno je primiti isporuke ruske sirove nafte putem cjevovoda (Abnett i sur. 2022).

U isto vrijeme, EU je zabranila prodaju i isporuku robe i tehnologije za preradu nafte u Rusiju, što je otežalo Moskvi da unaprijedi svoje rafinerije nafte. Ove mjere došle su uz zabranu uvoza svih oblika ruskog ugljena. Osim toga, EU je u listopadu usvojio ograničenje cijena pomorskog izvoza ruske nafte i naftnih derivata u treće zemlje (Press Release, 2022). Energetska pitanja ostala su u prvom planu za EU od 2021. Ukrajinska kriza dodatno je istaknula potrebu da države članice smanje svoju ovisnost o ruskim energetska resursima. Prije sukoba, 2020.-2021., EU je većinu svojih energetska resursa (plin, sirova nafta i ugljen) uvozila iz Rusije (Dutta, 2023).

Ukrajinska kriza natjerala je EU da radi na diversifikaciju svojih energetska izvora od Rusije. Uvela je opsežne sankcije na energetska resurse Moskve, uključujući zabranu svih oblika ugljena i morske sirove nafte i naftnih proizvoda. U isto vrijeme, također radi na osiguravanju nove zalihe resursa, a doprla je do zemalja bogatih resursima kao što su SAD, Norveška, Katar, Azerbajdžan i Egipat (Dutta, 2023).

Slika 6. prikazuje promjene mjesečnih prihoda od izvoza nafte. U siječnju 2023. prihodi su se smanjili za 26,9 % (u odnosu na siječanj 2022.). U veljači 2023. prihodi su se smanjili za 41,7 % (u odnosu na veljaču 2022.). EU je također iznijela ambiciozan plan za ublažavanje utjecaja krize na svoje države članice obnavljanjem svog zalaganja za obnovljivu energiju. Pokretanje plana RePower EU u ožujku 2022. ima za cilj smanjiti opskrbu energijom iz Rusije za dvije trećine do kraja 2022. U svibnju 2022. objavljen je poboljšani plan koji je predstavio nacrt za grupaciju za rad na povećanju količine obnovljive energije u svojoj energetskej matrici skaliranjem i ubrzavanjem prijelaza na čistu energiju.

Slika 6. Mjesečni prihodi Rusije od izvoza nafte (u milijardama američkih dolara)

Izvor: European Council, 2022.

RePowerEU značajno je ažuriranje Zelenog dogovora EU-a iz 2021. i pokriva tri kritična područja uštedu energije, diversifikaciju opskrbe i ubrzani prijelaz na obnovljive izvore energije. Za postizanje ovih ciljeva, EU zahtijeva 210 milijardi eura (220 milijardi američkih dolara) dodatnih ulaganja do 2027. Osim toga, također je revidirala svoj cilj povećanja svojih kapaciteta za proizvodnju obnovljive energije na 1236 GW do 2030 (Press Release, 2022).

Pojedinačne zemlje EU-a također su pojačale svoje napore na diversifikaciji, a Afrika bogata resursima pojavljuje se kao ključna alternativa; Njemačka, Italija i Poljska najavile su razne energetske projekte sa zemljama te regije (Bearak, 2022).

Prema Waldholz, Wehrmann i Wettengel (2023) Njemačka je također osigurala 15-godišnji ugovor o LNG-u s Katarom iu procesu je izgradnje novih LNG terminala, a vlada je donijela

'Zakon o ubrzanju LNG-a' kako bi pojednostavila licenciranje i proceduralne zahtjeve kako bi se ubrzao proces. Osim toga, u prosincu je gornja cijena ruske sirove nafte (60 USD po barelu) dogovorili su se saveznici G7 kako bi se ograničili prihodi Moskve uz zadržavanje protoka nafte na tržišta. Osim toga, dalekosežne sankcije stavljene su na ruski energetski sektor, uključujući izvoz sirove nafte i naftnih derivata (Birol, 2023).

Dok je EU pokazao konvergenciju u mnogim područjima i dalje postoje nijansirana odstupanja među državama članicama. Iako ove razlike nisu poremetile donošenje odluka unutar grupacije, one će imati dugoročne posljedice za Europu dok bude pokušavala formulirati sveobuhvatnu politiku i koherentnu strategiju prema Rusiji. Postoje tri ključna područja razilaženja - borba narativa, energetska zagonetka i sigurnosne politike. Dok se smatra da je Europa dobila energetski rat, prvenstveno zbog blage zime, mjeseci prije toga bili su prepuni razmimoilaženja među državama članicama o pitanjima energetske sigurnosti, posebno u vezi sa nametanjem sankcija ruskoj energetici. Na primjer, smanjenje uvoza plina iz Rusije ostaje veliki izazov za mnoge europske zemlje jer će sankcioniranje prirodnog plina dodatno povećati račune za energiju i utjecati na njihova gospodarstva (Birol, 2023).

U ožujku 2022. EU je objavio da će smanjiti uvoz plina iz Rusije za dvije trećine u roku od godinu dana. Do studenog su zemlje članice uspjele smanjiti svoju ovisnost o ruskom plinu na manje od 20 posto (s 83 % 2021.). Čini se da je smanjenje ovisnosti u ovom području teško iako države EU-a sve više nastoje isporučivati LNG tankerima od proizvođača kao što su SAD i Katar. Ali zamjena jeftinog ruskog prirodnog plina LNG-om neizbježno će utjecati na gospodarstvo jer će se troškovi energetske resursa morati nadoknaditi podizanjem cijena energije, čime će se povećati pritisak na javne račune za energiju. Osim toga, povećanje protoka LNG-a zahtijevat će više namjenskih terminala, za koje može trebati dvije do pet godina da postanu operativni (European Council, 2022).

Razmimoilaženja su se pojavila i tijekom rasprava o uvođenju sankcija na uvoz sirove nafte iz Rusije. Države članice poput Bugarske, Mađarske, Češke i Slovačke izjavile su da bi, s obzirom na njihovu ovisnost, vremenski okvir koji je predložila Europska komisija za postupno ukidanje ruskih resursa do kraja 2022. imao negativan učinak na njihova gospodarstva. Na primjer, mađarski premijer rekao je da će te sankcije imati "učinak nuklearne bombe na mađarsko gospodarstvo i ustvrdio da bi takve akcije "više povrijedile Europu nego Rusiju". Ovi prigovori doveli su do isključenja opskrbe cjevovodima i nametnuli su samo zabranu uvoza morskim putem (Simon, 2022).

Kako je inflacija skočila posljednjih mjeseci zbog naglog povećanja cijena energije, djelomično zbog toga što je Rusija smanjila svoje opskrbe energijom Europi kao odmazdu za sankcije, Orbán je pozvao vodstvo EU-a da procijeni učinak sankcija na pojedince. države članice (Brzozowski, 2022).

Energetska veza između Rusije i Europe bitno se razlikuje od rusko-ukrajinskog odnosa. Osim očite asimetrije u moći između EU-a i Ukrajine, Rusija se financijski više oslanja na prvu. To stavlja EU u jači geopolitički i geoekonomski položaj u odnosu na Ukrajinu.

Svijet je usred globalne energetske krize dubine i složenosti. Europska unija je u središtu krize koja ima velike implikacije na tržišta, politike i gospodarstva. Napetosti nisu započele ruskom invazijom na Ukrajinu, ali su njome oštro pogoršane. Iznimno visoke cijene pokreću preispitivanje energetske politike i prioriteta. Energetski odnos između Europe i Rusije dovodi u pitanje održivost desetljeća infrastrukture fosilnih goriva i investicijskih odluka izgrađenih na tim temeljima. U tijeku je preorijentiranje međunarodne trgovine energijom, koje donosi nove tržišne rizike iako rješava dugotrajne ranjivosti (Brzozowski, 2022)..

Današnji veliki globalni energetski i klimatski izazovi povećavaju rizik od geopolitičkih lomova i novih međunarodnih linija razdvajanja posebno između naprednih gospodarstava i mnogih gospodarstava u usponu i razvoju. Jedinstvo i solidarnost trebaju biti obilježja našeg odgovora na današnju krizu. Ruska neizazvana invazija na Ukrajinu imala je dalekosežne učinke na globalni energetski sustav, narušavajući obrasce ponude i potražnje i lomeći dugogodišnje trgovinske odnose (European Council, 2022).

Kako se vidi iz prethodnog Ruske akcije u Ukrajini pokrenule su više pitanja nego se Zemlje EU mogu odgovoriti. Čini se da u svemu nedostaje adekvatan odgovor na krizu. Međutim, kako se kriza kreće između sukoba i rata ostaje za vidjeti kako će zemlje EU raditi na pronalaženju vjerodostojnih rješenja za složena pitanja o budućnosti odnosi s Rusijom i gospodarskim oporavkom EU-a. Balansiranje ukrajinske politike s ruskom politikom će dugoročno biti izazovna, ali će oba nastojanja biti izazovna ključni za budućnost europske sigurnosti

4.3. Ekonomski i financijski učinci rata u Ukrajini na Hrvatsku

Dok se sukob u Ukrajini, koji je započeo u veljači 2022., nastavlja bez ikakvih znakova zaustavljanja kriza se pokazala kao prijelomni trenutak za Europsku uniju (EU). Suprotno početnim očekivanjima o neskladnom pristupu Rusiji unutar EU-a pokazalo se uzorno

jedinstvo u poduzimanju brze akcije za gospodarsku i vojnu potporu Ukrajini kao i provedbom strogih sankcija Rusiji (European Council, 2022).

Dok je Europa prošla kroz strateško prestrojavanje usred sukoba, njezina stalna ovisnost o SAD-u u pogledu sigurnosti i Rusiji u pogledu energetske resursa postala je oštrija. Na unutarnjem planu, sukob je oživio napetosti između zapadnoeuropskih i istočnoeuropskih zemalja na putanji odnosa i percepcije prijetnji Rusije. Uz visoku inflaciju hrane i energije, među državama članicama pojavljuju se nedoumice oko toga kako ublažiti gospodarski učinak krize.

Što se tiče učinaka rata u Ukrajini na Hrvatsku i gospodarstvo može se reći kako nije osobito snažno izloženo izravnim učincima s obzirom na ograničene trgovinske i financijske veze Hrvatske s tim zemljama, posebice i usporedbi s pojedinim europskim gospodarstvima (HNB, 2022). Ruska invazija se nadovezala na tendenciju rasta inflacije potrošačkih cijena koje mnoge zemlje bilježe još od prije rata što je utjecalo na porast inflacije. Cijene plina na europskom tržištu porasle su nekoliko mjeseci prije samog početka rata kao odraz slabije opskrbe plinom, osobito iz Rusije i niže razine zaliha (HNB, 2023).

Izbijanje sukoba ojačalo je i pritiske na rast cijena nafte, a poskupjele su i određene prehrambene sirovine i pojedini metali kojima Rusija i Ukrajina opskrbljuju tržište. Da bi se reagiralo na opskrbu energijom mora se vršiti uz pomoć prenapuhanih potrošačkih cijena, a poremećaji koji pridonose visokim i rastućim cijenama energenata i sirovine povećavaju se trajanjem rata i tržišnih poremećaja koje sukob uzrokuje kao i u novim sankcijama nametnutih Rusiji (European Council, 2022).

Tijekom 2022. godine poskupio je niz sirovina (poglavito prehrambenih) kojima Rusija i Ukrajina opskrbljuju svjetsko tržište. Rusija i ukrajinska vlada imaju globalnu mrežu s visokom razinom proizvodnje energije i solarne energije, ali i energetske učinkovitosti kao ulaznom komponentom za proizvodnju brojnih prehrambenih proizvoda. Smanjena ponuda tih proizvoda zbog ratnih zbivanja znatno je povećala cijene prehrambenih sirovina na svjetskom tržištu. Također, Rusija eksploatira metalne rude te opskrbljuje veliki broj zemalja željezom, čelikom i obojenim metalima. Smanjena ponuda tih sirovina zbog sankcija, koje su otežale trgovinu i platni promet s Rusijom, kao i zabranjeni izvoz pojedinih sirovina iz Rusije, snažno su povećale cijene metala na svjetskom tržištu nakon početka rata.

4.4. Ekonomski odnosi Hrvatske i Rusije od osamostaljenja Hrvatske do danas

Prilikom osamostaljenja Republike Hrvatske Rusija je priznala Hrvatsku neovisnost 1992. godine, a iste godine uspostavljeni su diplomatski odnosi kada je otvoreno veleposlanstvo u Zagrebu. U političkom dijalogu najveća se pažnja poklanja pitanjima bilateralnih odnosa i sporazumi sklopljeni još između SSSR-a i SFRJ na osnovu čega je 1998. potpisan međuvladin Protokol o nastavku važenja bilateralnih ugovora. Vlade Rusije i Hrvatske sklopile su sporazume o vojno-tehničkoj suradnji, o suradnji i uzajamnoj pomoći u području borbe s nezakonitim financijskim operacijama i financijskim operacijama vezanim s legalizacijom (pranjem) prihoda stečenih nezakonitim putem, o međunarodnom cestovnom prometu, o zračnom prometu, o suradnji u području kulture i turizma. Postoji također niz međuresornih dokumenata o suradnji u različitim drugim područjima (Veleposlanstvo Ruske Federacije u Republici Hrvatskoj, 2023).

Trgovinsko-gospodarska suradnja između Rusije i Hrvatske intenzivno se razvijala. Godine 2008. robna razmjena između zemalja je bila 2,28 milijarde eura. Koordinaciju trgovinsko-gospodarskih veza ostvaruje međuvladina Komisija za trgovinsko-gospodarsku i znanstveno-tehničku suradnju. Na temelju Protokola o suradnji iz 2001. nastavlja se dijalog između Moskve i Zagreba te se redovito održavaju radni posjeti izaslanstava glavnih gradova.

Prema podacima DZS (2022), ukupna robna razmjena između Hrvatske i Rusije u 2021. godini iznosila je 793 milijuna američkih dolara, što je povećanje za 70% u odnosu na prethodnu 2020. godinu. U isto vrijeme izvoz je iznosio 242 milijuna američkih dolara, što je rast od 20%, dok je uvoz rastao za 108% i iznosio je 551 milijuna američkih dolara.

Kad je riječ o uvozu prehrambenih proizvoda iz Rusije, prednjačili su mekušci te pripravci koji se koriste u prerani životinja Struktura uvoza iz Rusije iz 2021. Pokazuje su se najviše uvozila naftna ulja i ulja, aluminij u sirovim oblicima, naftne plinove i ostale ugljikovodike te kameni ugljen, brikete i slična kruta goriva što prikazuje slika 7.

Slika 7. Struktura uvoza u Rusiju u 2021. g.

KN kod	Naziv KN	Statistička vrijednost USD	%
2710	Naftna ulja i ulja, dobivena od bitumenskih minerala (osim sirovih)	130.545.963	23,70
2707	Ulja i drugi proizvodi destilacije katrana kamenog ugljena	97.535.015	17,71
7601	Aluminij u sirovim oblicima	92.289.225	16,76
2711	Naftni plinovi i ostali plinoviti ugljikovodici	87.404.218	15,87
2701	Kameni ugljen; briketi i slična kruta goriva	66.964.974	12,16
7403	Rafinirani bakar i slitine bakra, u sirovim oblicima	31.110.215	5,65
3104	Kalijeva gnojiva, mineralna ili kemijska	9.192.919	1,67
4412	Šperploče, furnirane ploče i ostali laminirani proizvodi od drva	5.016.959	0,91
8408	Klipni motori s unutarnjim izgaranjem	4.406.612	0,80
4411	Ploče vlaknatice od drva ili od drugih ligninskih materijala	2.113.703	0,38
	PRIKAZANO	526.579.803	95,61
	UKUPNO	550.753.723	100,00

Izvor: DZS, 2021.

Gledajući samo uvoz poljoprivredno-prehrambenih proizvoda koji je iznosio 47,3 tisuća eura, a izvezeno je proizvoda u vrijednosti od 1,486 milijuna eura. Hrvatska je u Rusiju najviše izvozila lijekove, soju, pripravke za brijanje i kupanje, montažne zgrade te razne vrste čarap a što prikazuje slika 8.

Slika 8. Struktura izvoza u Rusiju u 2021.g.

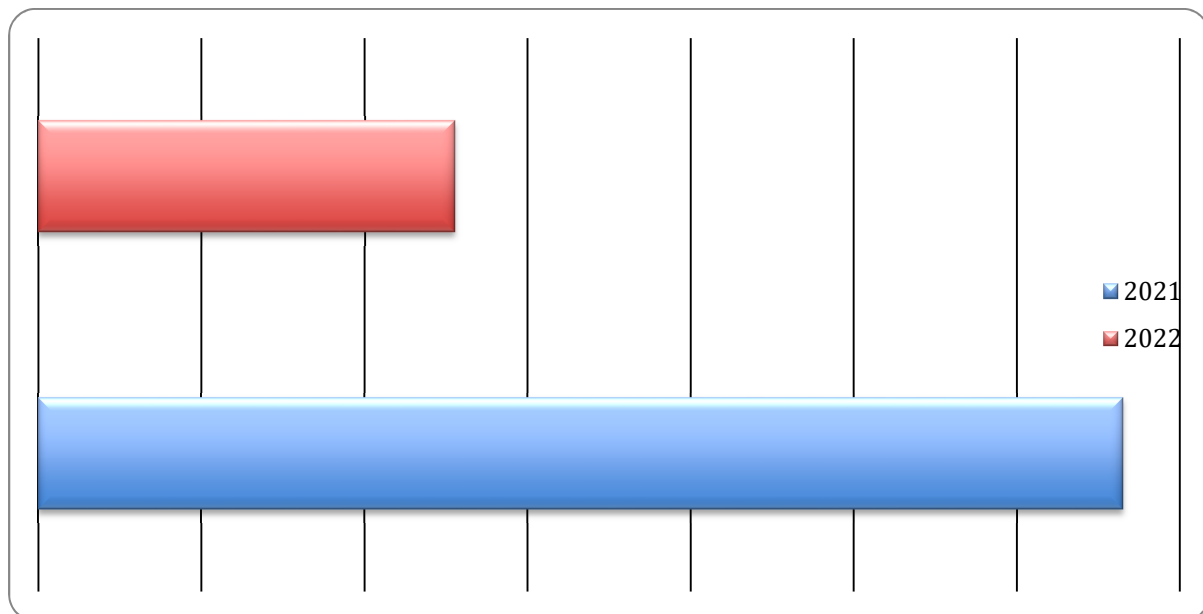
KN kod	Naziv KN	Statistička vrijednost izvoza USD	%
3004	Lijekovi (osim proizvoda iz tarifnih brojeva 3002, 3005 ili 3006)	80.566.936	33,28
1201	Soja, u zrnu, lomljena ili ne	46.291.394	19,12
3307	Pripravci za brijanje, dezodoransi, pripravci za kupanje,	14.999.957	6,20
9406	Montažne zgrade, dovršene ili nedovršene, sastavljene ili ne	11.789.616	4,87
6115	Hula-hop čarape, čarape ostale	11.043.278	4,56
9602	Materijali biljnog ili min. podrijetla za rezbarenje i proizvodi	7.802.651	3,22
8480	Kalupnici za ljevaonice kovina; modelne ploče	7.489.962	3,09
6212	Grudnjaci, steznici, naramenice, držači čarapa	3.537.467	1,46
2103	Umaci i pripravci za umake; miješani začini i miješana	3.175.789	1,31
8411	Turbomlazni motori, turbopropelerni motori, plinske turbine	3.029.932	1,25
8408	Klipni motori s unutarnjim izgaranjem	2.978.393	1,23
	Prikazano	192.705.375	79,61
	Ukupno	242.073.951	100,00

Izvor DZS, 2021.

Prije izbijanja rata Hrvatska je imala nisku razinu robne razmjene, a današnja niska razina robne razmjene pripisuje se sankcijama. Posebno su primjerice bile popularne hrvatske mandarine koje su se izvozile u ogromnim količinama, ali je to zaustavljeno.

Što se turizma tiče i broja turista iz Rusije može se reći kako je 2008. godine Hrvatsku posjetilo blizu 176 000 ruskih turista, dok je 2017 godine došlo oko 145.000 turista iz Rusije. Prema prikazu slike 9. vidi se kako je Hrvatsku tijekom 2021. godine posjetilo 133 000 turista, a 2022. godine 51 000 turista pri čemu se vidi osjetan pad turista iz Rusije (HTZ, 2022).

Slika 9. Turistički promet dolazaka Ruskih gostiju u Republiku Hrvatsku tijekom 2021. i 2022. godine (u 000)

Izvor: samostalan izrada prema HTZ, 2022.

Što se tiče izravnih stranih ulaganja (FDI) države i tvrtke poduzele su mjere specifične za ulaganja kao odgovor na rusku invaziju na Ukrajinu s ekonomskim sankcijama usmjerenim na rusku vladu, ulaganja pojedinaca i subjekata povezanih s ruskom vladom te određenih pojedinaca i entiteta bliskih ruskoj vladi. Značajan broj tvrtki iz širokog spektra industrija poduzeo je korake ka prestanku poslovanja u Rusiji iz niza razloga, uključujući reputacijske rizike i rizike odgovornosti, pitanja ljudskih prava, nestabilne tržišne uvjete i praktične izazove.

Uloga Rusije kao primatelja i podrijetlo izravnih stranih ulaganja je marginalna, prema statistici OECD-a vezano za FDI. Tako je 2022. godine ulazne i izlazne zalihe FDI činile su samo oko 1-1,5% globalnih FDI zaliha. Ulagачi iz odabranih zemalja OECD-a još uvijek čine znatan udio ruskih ulaznih ulaganja (OECD, 2022).

Hrvatska je tijekom 2022. godine 60% izravnih stranih ulaganja poteklo je od europskih tvrtki. Što se tiče Hrvatske, najviše ulaganja je iz Njemačke i iz SAD-a, a zatim iz Italije, Ujedinjenog Kraljevstva i Ukrajine. Izravna strana ulaganja Rusije u Hrvatsku su na 16. mjestu s udjelom u ukupnom iznosu izravnih stranih ulaganja u Hrvatsku od nešto iznad jedan posto. S druge strane, izravna ulaganja Hrvatske u Rusiju čine dva posto ukupnih hrvatskih izravnih inozemnih ulaganja.

5. ZAKLJUČAK

Zaključno se može istaknuti kako pravna osnova odnosa između Europske unije i Rusije je Sporazum o partnerstvu i suradnji potpisan u lipnju 1994. godine. U njemu su utvrđeni glavni zajednički ciljevi te je uspostavljen institucionalni okvir za bilateralne kontakte, uključujući redovita savjetovanja o ljudskim pravima i polugodišnje predsjedničke sastanke. Europska unija i Rusija odlučile su pojačati suradnju uspostavom četiri zajednička prostora, a to su gospodarski prostor, prostor slobode, sigurnosti i pravde, prostor vanjske sigurnosti te prostor istraživanja, obrazovanja i kulture. Međutim, zbog ruske intervencije na Krimu svi su ti pregovori i procesi obustavljeni. Rusija se udaljila od EU jer se smatraju neovisni u ekonomskim i geopolitičkim interesima ali i kulturnim interesima. Što se tiče energije Europska unija i Rusija primjer su složenog međusobnog djelovanja gdje s jedne strane postoji ostvarenje međusobne ovisnosti a s druge strane kontradiktorne vizije o tome kako se nositi s izazovima energetske pitanja. Osim očite asimetrije u moći između EU-a i Ukrajine, Rusija se financijski više oslanja na prvu. To stavlja EU u jači geopolitički i geoekonomski položaj u odnosu na Ukrajinu. Proširenje Europske unije ostavilo je Rusiju na marginama europskih političkih procesa. To je rezultiralo sve većim otporom nametanju europskih normi agresivnijom politikom posebice u susjedstvima EU-a i Rusije. Nakon vojne invazije Rusije na Ukrajinu EU je Rusiji uvela sankcije, dakle restriktivne mjere EU kao odgovor na rusku vojnu agresiju. Treba napomenuti kako je do tada Rusija bila jedan od glavnih trgovinskih partnera Europske unije. Dakle zaključno se može istaknuti kako su cijene energije nestabilne od sredine 2021. godine. Što se tiče učinaka rata u Ukrajini na Hrvatsku i gospodarstvo može se reći kako nije osobito snažno izloženo izravnim učincima s obzirom na ograničene trgovinske i financijske veze Hrvatske s tim zemljama, posebice i usporedbi s pojedinim europskim gospodarstvima. Ruska invazija se nadovezala na tendenciju rasta inflacije potrošačkih cijena koje mnoge zemlje bilježe još od prije rata što je utjecalo na porast inflacije. Rat u Ukrajini djelovao je negativno na gospodarstvo u EU međutim EU je mjerama za suzbijanje posljedica rata uspjela spriječiti značajnije posljedice.

LITERATURA

1. Abnett, K., Strupczewski J., Melander, I., (2022). EU agrees Russia oil embargo, gives Hungary exemptions; Zelenskiyvows more sanctions”, Reuters, Dostupno na: <https://www.reuters.com/world/europe/best-we-could-get-eu-bows-hungarian-demands-agree-russianoil-ban-2022-05-31/> [15.09.2023]
2. Albrechts, L. (1997). Genesis of a Western European spatial policy?. Journal of Planning Education and Research, 17(2), 158-167.
3. Averre, D. (2005.) Rusija i Europska unija: približavanje ili razilaženje?, Europska sigurnost, 14:2, 175-202.
4. Bearak, M., Eddy M., Searcey, D. (2022). A Power Balance Shifts as Europe, Facing a Gas Crisis, Turns to Africa for Help”, The New York Times, Dostupno na: <https://www.nytimes.com/2022/10/27/climate/europe-africa-natural-gas.html> [02.09.2023]
5. Birol, F., (2023). Where things stand in the global energy crisis one year on, Commentary International Energy Agency, Dostupno na: <https://www.iea.org/commentaries/wherethings-stand-in-the-global-energy-crisis-one-year-on>[11.09.2023]
6. BBC NEWS (2014). Europe, Russia's strategies with Europe: Dostupno na: <http://www.bbc.com/news/world-europe-26436291> [01.09.2023].
7. Bogoviz, A., Lobova, S., Ragulina, Y., Alekseev, A. (2018). Russia's energy security doctrine: Addressing emerging challenges and opportunities. International Journal of Energy Economics and Policy, 8(5), 1-6.
8. Brzozowski, A. (2022). Hungary to call for discussion on Russia sanctions impact”, Euractiv. Dostupno na: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/hungary-to-call-for-discussion-on-russia-sanctions-impact/>, [08.09.2023]
9. Commission of the European Communities (CEC) (1999). European Spatial Development Perspective: Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU , Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities.
10. Cuevas Herman, V. (2023). Rusija, Informativni članci o Europskoj uniji. Dostupno na: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/177/rusija> [12.09.2023]

11. Deseatnicov, I., Klochko, O., (2023). Currency risk and the dynamics of German investors entry and exit in Russia. *Emerging Markets Review* 55: 101023.
12. Dutta, A. (2023). The EU After the Ukraine Crisis: Juxtaposing Issues of Convergence and Divergence. Observer Research Foundation, br.635., str 1-26.
13. Europska komisija (2022). Dostupno na: https://www.eeas.europa.eu/russia/european-union-and-russian-federation_en?s=177 [12.09.2023]
14. European Council (2022). Where does the EU's gas come from? Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-gas-supply/#:~:text=Since%20then%2C%20the%20share%20of,November%2C%20it%20was%2012.9%25> [12.09.2023]
15. Europsko vijeće (2023). Infografika – Utjecaj sankcija na rusko gospodarstvo, Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/> [12.09.2023]
16. CES, Common Economic Space (2005). Dostupno na: https://web.archive.org/web/20080205125817/http://ec.europa.eu:80/enterprise/space/news/article_2266_en.html (12.09.2023)
17. Eurostat, (2012). Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat> [01.09.2023]
18. Eurostat (2022). Dostupno na: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/wdn-20221004-1> [01.09.2023]
19. EU trade relations with Russia (2022). Dostupno na: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en [03.09.2023]
20. Euronews, (2023). EU trade with Russia drops to below 2% of share – Eurostat. Dostupno na: <https://www.euronews.com/my-europe/2023/09/01/eu-trade-with-russia-drops-to-below-2-of-share-eurostat>
21. Fokaides, PA. (2020). Suradnja EU s Rusijom na području energetike: pregled. *Curr Održiva obnovljiva energija Rep 7*, 1–8. Dostupno na: <https://doi.org/10.1007/s40518-020-00145-5> [02.09.2023]
22. Foy, H. (2018). Russia's gas exports to Europe rise to record high. *Financial Times*. Dostupno na: <https://www.ft.com/content/7b86f4be-f08e-11e7-b220-857e26d1aca4> [05.09.2023]
23. Franc S. (2013). Razvojni ciklus inozemnih izravnih neto ulaganja zemalja članica Europske unije. *Ekonomski vjesnik*. God. 26., br. 1. str. 23-38.

24. Hrvatska narodna banka (HNB). 2022. Utjecaj rata u Ukrajini na inflaciju potrošačkih cijena. Dostupno na: https://www.hnb.hr/javnost-rada/rat-u-ukrajini/html/-/asset_publisher/lwOTLx5fWZDC/content/utjecaj-rata-u-ukrajini-na-inflaciju-potrosackih-cijena [14.09.2023]
25. Hrvatska turistička zajednica, (2022). Dostupno na: <https://www.htz.hr/sites/default/files/2023-09/Informacija%20o%20statistickim%20pokazateljima%20-%20kolovoz%202023.pdf> [25.09.2023].
26. Koutsokosta E., Liboreiro, J., (2023). Keeping EU unity over the Ukraine war 'has not always been easy,' Josep Borrell admits", Euronews, Dostupno na: <https://www.euronews.com/my-europe/2023/02/15/keeping-eu-unity-over-the-ukraine-war-has-not-always-been-easy-josep-borrell-admits> [04.09.2023]
27. OECD, (2022). International investment implications of Russia's war against Ukraine (abridged version). Dostupno na: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/international-investment-implications-of-russia-s-war-against-ukraine-abridged-version-6224dc77/> [19.09.2023].
28. Partnership with Russia in Europe, (2011). Dostupno na: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/moskau/08159.pdf> [22.09.2023]
29. Policytrade (2022). Dostupno na: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en [12.09.2023]
30. Pomeranz, W.E. (2023). Russia Exits Europe. Dostupno na: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russia-exits-europe>, (24.09.2023)
31. Press Release, (2022). EU adopts its latest package of sanctions against Russia over the illegal annexation of Ukraine's Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia and Kherson regions", European Council, Dostupno na: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/> [02.09.2023]
32. Richardson, T. (2000). Discourses of rurality in EU spatial policy: the European spatial development perspective. *Sociologia Ruralis*, 40(1), 53-71.
33. Skurbaty T. (2007). Understanding the EU-Russia Energy Relations, Dostupno na: <https://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1321210&fileId=1321211> [01.09.2023]
34. Simon, Z. (2022). Orban Says Russian Oil Ban Would be 'Nuclear Bomb' For Economy" Dostupno na: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-05->

[06/orbanoutlines-demands-for-backing-eu-s-russia-oil-sanctions#xj4y7vzkg](https://www.ft.com/content/0ae68c40-142a-11e4-9acb-00144feabdc0)

[10.09.2023]

35. Spiegel, P. (2014). Brussels chief surgeeustat es to approve tough curbs on russia. Financial Times. Dostupno na: <https://www.ft.com/content/0ae68c40-142a-11e4-9acb-00144feabdc0> [12.09.2023]
36. UK Parliament (2019) The EU and Russia: before and beyond the crisisinUkraine - European Union Committee Contents Dostupno na: <https://publications.parliament.uk/pa/ld201415/ldselect/ldeucom/115/11506.htm#note116> [02.09.2023]
37. Veleposlanstvo Ruske Federacije u Republici Hrvatskoj, (2023). Rusko-hrvatski odnosi, Dostupno na: <https://croatia.mid.ru/hr/countries/bilateral-relations/> [23.09.2023]
38. Waldholz, R., Wehrmann B., Wettengel, J., (2023). Ukraine war pushes Germany to build LNG terminals, Clean Energy Wire, Dostupno na: <https://www.cleanenergywire.org/factsheets/liquefied-gas-does-lng-have-place-germanys-energy-future> [04.09.2023]
39. Wiliamson, J. (2001) Issues regarding the composition of capital flows. Development policyreview, 19 (1), str. 11-29.
40. Wolczuk, K., Dragnevca, R., Wallace, J. (2022). What is the Eurasian Economic Union? Dostupno na: <https://www.chathamhouse.org/2022/07/what-urasian-economic-union> (24.09.2023)

POPIS SLIKA

Slika 1. Tokovi FDI u EU (a) i zalihe FDI u EU (b) (% BDP-a).	8
Slika 2. Najveći trgovinski partneri Rusije tijekom 2012.g.	10
Slika 3. Robna razmjena između EU i Rusije od siječnja 2021. g. do ožujka 2023. g.	11
Slika 4. Robna razmjena između EU-a i Rusije	19
Slika 5. Trgovina uslugama između EU i Rusije	19
Slika 6. Mjesečni prihodi Rusije od izvoza nafte (u milijardama američkih dolara)	21
Slika 7. Struktura uvoza u Rusiju u 2021. g.	26
Slika 8. Struktura izvoza u Rusiju u 2021.g.	26
Slika 9. Turistički promet dolazaka Ruskih gostiju u Republiku Hrvatsku tijekom 2021. i 2022. godine (u 000)	27

POPIS TABLICA

Tablica 1. Robna razmjena, milijarde € 2020.-2022.	11
--	----